

πῆ ὁ κριτικὸς τῆς γαζέτας πὼς τὸ ἔργο τοῦ κ. Τανάνγρα ἢ τοῦ κ. Λαδόπουλου ἢ τοῦ κ. Ποταμιάνου εἶναι ἀκέρητου γοητείας καὶ ὑπερόχου σκηνηκῆς πλοκῆς, δὲ χωραεὶ πιά ἀντίρρηση. Σοῦ ἀπαντᾷ, ἂν τύχη ἀντιλογία. — Κύριε, δὲν ξέρετε τί λῆτε. Αὐτὸ τὸ ἔργο, εἶναι ἀκέρητου γοητείας καὶ ὑπερόχου σκηνηκῆς πλοκῆς. Τὸ λῆει ἡ 'Ακρόπολις».

Νοιώσατε τώρα γιατί δὲν ὑπάρχει σ' ἐμᾶς ἐδῶ κοινό, μὲ γνώμη ἀνεξάρτητη, φωτισμένη, δική του ;

Ὁ «Νουμάς» μὲ τίς τόσο φιλόξενες στήλες του, μὰ καὶ τόσο στενὲς γιὰ τὸ πλατὺ ἔργο του, δὲ θὰ εἶταν ἀρκετός, σὲ μιὰ ἀναλυτικὴ κρίση γιὰ ὅλα τὰ πρωτότυπα ἔργα ποὺ παίχτηκαν τοῦτο τὸ καλοκαίρι ἐπὶ θερινὰ θεάτρα. Γιὰ τοῦτο πρέπει νὰ περιοριστοῦμε σὲ γενικὲς γραμμὲς.

Τὸ «Ἐπιμερώνει τοῦ κ. Κκζαντζάκη, ὅσο κι ἂν εἶχε μὲ τὸ τεχνικὸ μέρος του τὴν κρίση τοῦ Παντελίδου, ἔπεσε ἐπὶ τοῦ παίζιμῶ του πολὺ. Ἐμεινε μονάχα ἡ ἀσάλευτη γνώμη πὼς ὁ συγγραφεὺς εἶναι ποιητής, τόσο πολὺ ποιητὴς ποὺ τρώει τὸ δραματικόν. Πράγμα ποὺ δὲν παρατηρήθηκε ἐπὶ τὴν «Χίμαιρα» τοῦ κ. Νέη. Ὁ κ. Νέης εἶναι πολὺ κακὸς ποιητὴς, ὁμῶς ἐπὶ τὸ ἔργο του αὐτὸ φάνηκε ποιητὴς ὑποφερτῆς, καὶ δραματικὸς ὄχι τόσο ἄτεχνος. Τὸ μαξιλάριμα τοῦ ἔγινε, πρέπει νὰ πῆσῃ ὁλόκληρο ἐπὶ τὴν ἀμάθεια καὶ ἐπιπολαιότητα τοῦ κοινού, τοῦ σεργάμενου ἀπὸ τὴ μύτη, ἀπὸ τὴ δημοσιογραφία μας. Αὐτὴ τὸν ἐγελοιογράφησε σὲ διάφορες ἐποχές, τοῦ φόρτωσε διάφορα ἀστῆρα ἐπὶ τὴν ῥάχη του, καὶ ἐπὶ τέλος δὲ ρεκλαμάρισε τὸ ἔργο του, ὅπως ἄλλα. Ἴσως ἡ «Χίμαιρα» ἔπρεπε ἀπὸ ὅλα τὰ φετινὰ ἔργα νὰ μαξιλαρωθῆτε τελευταῖο.

Ὁ «Ἀρχιτέκτων Μάρθας» ἔσυρε γενικὸ τὸ θαυμασμὸ τῶν κριτικῶν τῆς δημοσιογραφίας μας. Ἄν εἶχαν μιά ἢ δύο ἐξαιρέσεις, τοῦτο βέβαια δὲν εἶταν ἀπὸ ἀνάγκη κριτικῆ. Καὶ τὸ χτύπημα δὲν εἶνε παλληκαριστικόν, μὰ μὲ πλάγιον τρόπο, καὶ μὲ βήματα τρεμουλιασμένα, κι ὄχι ἴσως ἐκεῖ ποὺ ἔπρεπε. Ὁ «Ἀρχιτέκτων Μάρθας» ἔχει ἕνα μεγάλο ἐλάττωμα γιὰ νὰ μὴν πᾶμε ἐπὶ μικρὰ του. Δὲν εἶναι ἔργο ἐλληνικόν. Ὁ συγγραφεὺς του εἶναι χιλιεσπερρασμένος ἀπὸ ὅλη τὴν ξένη δραματικὴ φιλολογία, καὶ μάλιστα κακοεσπερρασμένος. Κἀθησὲ κ' ἐφτιαξὲ ἕνα πρᾶγμα ἀπίθανον, ἀκατανόητον, κι ἀκαταλόγιστον ἂν θέλετε. Μὲ μιὰ λέξιν ἀπίστευτον. Τέτοια ὑπόθεσις καὶ τέτοια λύσις δὲν εἶναι ζωντανή. Ἀδύνατον νὰ γίνῃ ἐπὶ τὴ ζωῆ. Τέτοιος διάλογος καὶ τέτοιαις ἰδέαις, ἀδύ-

νατον νὰ εἰπωθοῦνε ἀπὸ σημερινούς ρωμιοὺς: Ρωμιοὺς ἰννοοῦμε.

Ἄπ' αὐτὸ πῶς πολὺ ἔρχεται ἐπὶ τοῦ λογαριασμοῦ τοῦ ἔργου τοῦ κ. Λαδόπουλου ἡ «Χαμένη Εὐτυχία» εἶναι τοῦλάχιστον ἔργο μὲ ὑπόθεσιν τετάρτη πᾶτρα πιθανή. Στὸ σύνολόν του ὁμῶς ψευτολορικόν, ψευτοσαλονιστικόν, ψευτοσυγκινητικόν, καὶ σὲ πολλὰς μερίδας ὁ διάλογος ἀνοηταίνει... Ἐπὶ μᾶς μένουσιν ἀκόμα τὰ τρία τοῦ Δεληκατερίνη: Ὁ «Τυφλοσοῦρτης», ἐπὶ τὸν Ράφι» κι ὁ «Λυχνιστάτης». Τὸ πρῶτον, δρᾶμα γραμμένον φαίνεται ἀπὸ τὸ συγγραφεὺν τὸ 1840. Δὲν πεῖραζει ἂν δὲν εἶχε γεννηθῆ τότε. Τὸ δεύτερον κωμῆδία, κι αὐτὴ σύγχρονον μὲ τίς κωμῆδίας τοῦ Βλάχου καὶ τοῦ Νικολάρου. Τὸ τρίτον, «κωμικὸν παίγιον» σὲ στίχους, ποὺ τὸ σύνολόν του μυρίζει παλιότατον μούχλον.

Γιὰ τὸν «Ἄνθρωπον τῆς Ἡμέρας» τοῦ κ. Μωραϊτίνου, καὶ γιὰ τίς «Παναθηναϊκὰς» ἀνοστιῆς τοῦ ἔξυπνου κ. Τσοκόπουλου καὶ τοῦ καλαμπουριστοῦ κ. Ἄννινου, νομίζομε περὶ τὸ νὰ μιλήσομε.

Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΟΥ «ΝΟΥΜΑ»

ΤΡΑΓΟΥΔΑΚΙ

Δὲν εἶναι ἡ ἀμορφία σου ποὺ μ' ἔχει σκλαβωμένα· εἶν' ἄλλες ἀπὸ σένα ὁμορφες πῶς πολὺ.

Μὰ μήτε κ' ἡ καρδιά σου καὶ ἡ ταπεινότης· γεμάτες καλοσύνη γνωρίζω ἕνα σωρὸν.

Τεῖναι ; Κεῖν δὲν ξέρω. Μὰ ὅσο ὁ καιρὸς περνᾷ ἐπὶ τοῦ νοῦ μου φῶς σκορπᾷ ἢ θύμησίν σου ἀπτή.

Μὲ κάνει νὰ ὑποφέρω τὴ θλίψη ὅλου τοῦ κόσμου καὶ ὁ πῶς τρανὸς καημὸς μου ποὺ δὲ σὲ λημονῶ.

ΒΑΡΛΕΝΤΗΣ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΒΛΑΣΤΗΜΕΣ

Ο ΗΡΟΣΤΡΑΤΟΣ

— Περὶ μὲς ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴν σάν πως θὰ περνοῦσα μὲς ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν. Τὸ διάβα μου καὶ ἕνα δὲ θ' ἀφήκῃ σημάδι, κανένα! Ἡ ζωὴ μου ἐδῶ ἐπὶ τῆς κἂν κάποιον ὠ-

τὴν ἀντάρα δὲν εἶμουν περισσότερο κουρασμένη. Ὁ καιρὸς ὁμορφος ὁμορφος ὄξω, τόσο θεόγλυκος ποὺ σὰς θυμήθηκα καὶ παρκακάρηνα τὸ μικρὸ μου τὸν περιπατο ἀκκομπισμένη ἐπὶ τὸ μπράτσον τῆς Βιχτώριας. Ἄπὸ χτὲς τὸ βράδι δὲ μὲ πόνεσε ἡ φούσκα διόλου ἀκόμη καὶ τώρα ποὺ εἶναι ἡ ὥρα ἐξῆς παρά τέταρτον, δὲν πονῶ. Μὰ νὰ μὴν ἔχομε ῥόδο πὼς πέρασε, γιὰ τὸ ξέρω πὼς θὰ πονήσω. Τὴν πρᾶσκα ἐβή, θὰ πάω ἐπὶς δύο παρά τέταρτον καὶ θὰ μὲ βὰδιογραφήσῃ τὸ ὑπόγαστρον, τὴν τρίτην μὰζιν σας, καὶ πιθανὸν τὴ φούσκα. Θὰ δῆτε ὁμῶς καὶ τὰ δύο συστήματα, γιὰ τὸ πρέπει πολὺ προσεχτικὰ νὰ προχωροῦμε. Μιλήσανε καὶ γιὰ τὰ σπυριὰ μου, δηλαδὴ γιὰ τίς φαγοῦρες· ἴσως ἐγὼ φταίω γιὰ τὰ σπυριὰ, ποὺ ξύνομαι. Ὁ κ. Χουίταρης λῆει πὼς δὲν εἶναι τίποτα καὶ πὼς εἶναι ἡ ἀπὸ τὴν μπίρα ἢ ἀπὸ τὸ φαγητό· λῆει πὼς ἀκόμη δὲ βρῆκανε τὴν αἰτία κι ὡς τόσο πὼς τυχαίνουσε συχνὰ ἐπὶ τέτοια. Ὁ κ. Χουίταρης μὲ βώτησε ἂν τρώω καλῶ. Τοῦ ἀποκρίθηκα πὼς ἀπὸ τὰ δύο φαγιὰ, μεσημέρι καὶ βράδι, τὸ εἶναι πάντα καλόν, σὰ δὲν εἶναι καὶ τὰ δύο τους καλὰ. Σὰς ἐβγαλα τελέγραφο, σὰ φύγαμε ἀπὸ τοῦ κ. Χουίταρη, τόσο ποὺ εἶμουν χαρούμενη, γιὰ νὰ σὰς ἡσυχάσω, ἐπειδὴ, ὅταν πῆγα, ἐπὶ τὴν ἀρχὴν, φοβόμουνε λι-

γάκι. Ἀλήθεια περιέργον, μὰ δὲ νοιώθω τίποτα πονεῖν, οὔτε τὸν παραμικρὸν τὸν πόνο, οὔτε κούραση καμιά· εἶναι, μὲ λῆνε, ἡ μεγαλύτερη ἀπόδειξις πὼς τὸ ἐράπεμα πετυχαίνει περὶ ῥημα. Ὅλους μὲ τὴν καρδιά μου σὰς φίλῶ κι ἀπὸ τὴν χαρὰ μου ποὺ δὲν πονῶ, ἐνὼ σὰς τὰ γράφω. Ἄχ! πόσο θὰ τὸ ἤθελα ἔτσι νὰ εἶμαι, σάν ἐρῆθῃ ὁ Κύριος! Τόντις θάμαι φτυγισμένη. Ὁ κ. Χουίταρης βώτῃ καὶ γιὰ τίς θερμοκρασίας· εἶναι καταφραριστημένος ποὺ δὲν ξεπέρασα τοὺς 38°. Λοιπὸν, ἀφέντη, ἀφῶ εἶναι φραριστημένος ὁλος ὁ κόσμος, ὅς εἶμασθε καὶ μεῖς. Ἐγὼ τὸ νοιώθω περὶ ῥημα πὼς κάνω τὴν στρατὰ μου γλήγορα καὶ πὼς θάμαι γιατρεμένη πρὶν ἀπὸ ἔξιν μῆνας. Εἶπα τοῦ κ. Σεβιλᾶ πὼς ἡ ἐφτυχία μου θὰ ποκορυφωθῇ μόνον τὴν μέραν ὅπου θὰ μὲ χειρουργήσῃ, καὶ γέλασε, γιὰ τὸ λῆει πὼς μιλῶ γιὰ χειρουργήματα σὰ νὰ μιλοῦσα γιὰ ἐφτυχήματα. Πκραιτῶ τὴν κουδέντα, μὰ ὄχι τοὺς γλυκοὺς μου τοὺς λογισμοὺς· κακὰ ἢ καλὰ, ἔσας πάντα μου φωνάζω, ποὺ μὲ χαδιεῖτε ὅλοι σας πάντα καὶ πάντα· εἶμαι ὅλη δική σας καὶ νὰ μὴ μὲ λῆτε πὼς ἐγὼ σὰς ὑποχρεῶνω μὲ τὴν γιατρεία μου, γιὰ τὸ ἂν ἡ Κυρία εἶλεγε ἄλλοτε πὼς εἶμαι ἢ κολόννα τοῦ σπιτιοῦ, θὰ μπορούσε τώρα νὰ πῆ τὸ ἰναντίον. Ἄχ! ἡ καημένη, τὸ ξέρω πὼς εἶναι πᾶ-

φῆλσε, κἂν κάποιον ἐβλαψε, τί τάχα ; Ὅλα θὰ ξεχαστοῦν, καὶ τὸ διάβα μου κανένα δὲ θ' ἀφήκῃ σημάδι, κανένα ! Δὲ μὲ τρομάζει ποὺ τὸ κουφάρι μου θὰ σῆπεται μέσα σὶ ἀραχνιασμένο χῶμα, καὶ δὲν ψηφῶ στάλα τὰ γράμματα ἢ τὸ ῥόδο ποὺ ἡ σάρκα μου θὰ θρέψῃ. Τὸ διάβα μου κανένα δὲ θ' ἀφήκῃ σημάδι, κανένα !

Ἀπόστασε ὁ Ἐρμῆς ἀπὸ τὰ χαρῶν του τὸ ψυχρομάζωμα, καὶ τὸ κουρασμένο τὸ καρᾶβι τοῦ Χάρωνα ξεχαρβαλώθηκε. Κι ἀπτός ὁ Πάν πέρασε καὶ πάει ! Μὰς δάμασε ἡ Γῆς, κ' ἡ Γῆς γέννηκε Κρόνον· ἀπτοῦ ἀρχινᾷ κι ἀπτοῦ τελειώνει τὸ εἶναι μου — καὶ τὸ διάβα μου κανένα δὲ θ' ἀφήκῃ σημάδι, κανένα !

Ὁ Προμηθεὺς κατέβασε ἀπὸ τὸν Οὐρανὸν — διὰν ἀκόμα εἶτανε οὐρανός — τὰ κοίμητο τὸ θεριόν, τὴ φλόγα, καὶ τὸ νομᾶ του σηλώθηκε μεσουρανίς, μ' ἐφκὲς ἀπὸ κάτουθεν κι ἀνάθεμα ἀπὸ πάνω.

Οἱ φλόγες θὰ σηλώσουνε τὸ νομᾶ μου ἐπὶ οὐράνια μὲ τῆς Γῆς τὰνάθεμα.

Μὰ τὸ διάβα μου κάποιον θ' ἀφήκῃ σημάδι... Ἀρνητικόν !

Πόλη, 28—8 07.

ΑΜΟΥΡΓΙΑΝΟΣ

ΓΙΑ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ

Schloss—Bieberstein 10/9/07.

Φίλιππε Νουμά,

Ἄφου Σεῦχαριστήσω πρῶτα γιὰ τὴν καλοσύνην ποὺ ἔσας δημοσιεύσῃς τὸ κῆρυξόν μου, θὰ μὲ ἐπιτρέψῃς νὰ τὸ συμπληρώσω κάπως καὶ εἰπῶ κἄτι σχετικόν μὲ τὰ κολακευτικὰ λόγια ποὺ τὸ συνάδουσε. Ἐκεῖ πῆρα τοὺς δημοτικιστὰς ὅπως μὰς παρουσιάζονται σήμερον καὶ προσπαθῆσα νὰ ἐξετάσω τὰ κακὰ ποὺ φέρνει ὁ στενὸς ὀρίζωντάς τους. Στὸ γιὰ μὰς παρουσιάζονται ἔτσι, μὲ πορὲ νὰ δοθῇ ἡ ἀκούουθη ἐξήγησις· ἐπὶ τὴν ποίησιν πρῶτα πρῶτα ἔπρεπε νὰ φανῇ ἡ ψευτιά τῆς καθαρεύουσας. Σκλωμός, Βηλαρᾶς, Βελκωρίτης, Παλαμάς, Ψυχάρης, Παλλῆς, Ἐφταλιώτης κ. ἄ., ὅλοι οἱ μίσοσπάστες ἐπὶ τὴν γλώσσα ἦταν καὶ εἶναι ποιηταὶ ἢ ποιητικοί. Κατὰ τὴν γνώμη τους οἱ ἰδέαι κυβερνοῦν τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν σπρώχνουν ἐπὶ τὴν πρόοδον. Ἡ Τέχνη εἶναι ὁ εὐγενικώτερος καὶ καταλληλότερος φορεὺς τῶν ἰδεῶν μ'

ρα πολὺ καλὴ γιὰ νὰ τὸ βάλῃ κἂν μὲ τὸ νοῦ τῆς νὰ πῆ τέτοιο πρᾶγμα. Ἐῖτε ἀκούραστος ἀλήθεια, πρέπει πάντα ὅλοι σας νὰ ἐνεργᾶτε καὶ νὰ συλλογιέστε τοὺς ἄλλους· ἀπτό θέλετε καὶ μ' ἀπτό χαίρεστε.»

Ὁ κ. Σεβιλᾶς εἶχε δίκιον. Ἐπέσε ὁλόκληρον τὸ πρῆξιμον κ' εἶτανε σάν ὁμοιος γλυκὸς τὸ γράμμα τῆς τετάρτης, εἶκοσι ἔφτα· ἡ Πολυαγκηπτή μου ἀφέντη, παραξένον, ἀλήθεια παραξένον ἀπὸ τὴν περᾶσμένην τὴν δεφτέρα, ἡ ὄρα ἐξῆς, κανένας σπουδαῖος πόνος ἐπὶ φούσκα, μήτε χτὲς ὕστερον ἀπὸ τὸ βὰδιογράφημα. καὶ τοὺς δύο γιατροὺς ποὺ μὲ ζετᾶσαν. Σὰς βεβαιῶνω πὼς μόλις τὸ πιστέβω. Ἄχ! πόσο χαίρομαι ! Πόρρα τόσο πολὺ τὴν ἄλλη βδομάδα ! Θὰ χαρῆ ὁ καημένος μας ὁ Σεβιλᾶς· ἐμοιάζω τόντις σταναχωρεμένος μὲ τοὺς πόνους μου· δὲν ἔξερε πᾶ τί νὰ κάμῃ. Δὲν ἔχετε ἰδέαν τί καλὸς ποὺ εἶναι, πρέπει κανεὶς νὰ τὸν ξέρῃ. Δὲν εἶδα ποτὲ μου τέτοιο γιατρόν, καὶ νὰ βλέπτε μὲ τί ἀφοσίωσιν κ' εὐκρίνεια μὲ μιλῶ, ἀνοιχτόκαρδον πάντα καὶ δὲ μὲ κρύφτει τὰ πρᾶγματα. Σὰς ἐκρίζομαι πὼς συχνὰ μὲ φαίνεται πὼς κάπως σὰς μοιάζει ἐπὶ τὸν χαρᾶν τῆς ἴσως ὁ λόγος μου νὰ μὴ σὰς ἀρεσῇ, μὰ εἶναι τόσο καλὸς ἄνθρωπος. Σὰς βεβαιῶνω πὼς τὴν μέραν ποὺ θὰ

αυτή θάναγενήσουν τὰ ἔθνη. Ἀπὸ μικρὸ παιδί ἀκουγα νὰ κοπανᾶνε ποιηταὶ καὶ γλωσσολόγοι πῶς ὁ Δάντης π. χ. ἀναγέννησε τὴν Ἰταλία. Ἀντὶ νὰ ἐξετάσουν ποιὲς κοινωνικὲς συνθήκες γέννησαν τὸ Δάντη, παίρνουν τὴν Τέχνη ὡς κάτι τι ἀπόλυτο, ὅπως ἔκαναν καὶ κάνουν ὅλοι οἱ ποιηταί. Γιατὶ ὁ ποιητὴς εἶναι ἰδεαλιστὴς, ἀτομικιστὴς καὶ ὑποκειμενιστὴς. Ὅλα γιὰ τὴν Τέχνη καὶ διὰ τῆς Τέχνης. Πρόσθεσε ἀκόμα πῶς οἱ δικοὶ μας εἶναι λυρικοὶ. Κι αὐτὸ τὸν ἰδεαλιστικὸ τρόπο τοῦ σκέπτεσθαι, συμφωνώτατο μὲ τὴν ψυχολογία τους, τὸν ἐφαρμόζουσε ὅλα τὰ φαινόμενα τοῦ βίου. Ἔτσι ἔκαναν καὶ μετὰ τὴ γλώσσα - ἓνα σύμπτωμα τοῦ παίρνοντάς το ὡς κάτι τι ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὰ λοιπὰ κοινωνικὰ φαινόμενα τὸ ἀνύψωσαν στὴν ἀρχικὴ αἰτία τῆς ἐθνικῆς κακομοιρίας μας καὶ συνασπισμένοι στὸ «Νουμά» ἀνείξαν τὸν πόλεμο κυρίως ἐναντίον ἐνὸς συμπτώματος, τῆς καθαρεύουσας. Καὶ ὑποστήριζαν τὴ γνώμη τους μὲ τὴ δύναμη, ὥστε καὶ ἀντικειμενικὰ πνεύματα ὅπως π. χ. ὁ Καρακίτισας, ὁ Ραμᾶς καὶ τὴ τελευταία καὶ ὁ ἀνοιχτομάτης Φωτιάδης, ἔπεσαν θύματα τῆς. Ἔτσι π. χ. ὁ Ραμᾶς προχώρησε στὴν ἐρευνα τῶν κοινωνικῶν μας φαινομένων ἔχοντας ἐκ τῶν προτέρων τὴν πεποίθησιν ἢ σωφτότερη τὴν πρόληψιν πῶς ἡ γλώσσα εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ κακοῦ. Αὐτὴ ἡ ἀντίληψίς τους τοὺς ἐνθουσίασε καὶ τοὺς φανατίσει τόσο, ποὺ κατήντησαν καὶ τὴν Τέχνη ἀκόμα νὰ ὑποτάξουν στὸ γλωσσικὸ σκοπὸ, καὶ νὰ μετρούνε συχὰ τὴν ἀξία ἐνὸς ἔργου μὲ τὴν ὁμαλότητα τῶν τύπων τῆς γλώσσας του.

Δὲν μπορῶ νὰ ἐκνοήσω σὲ γλωσσολογικὰς θεωρίας, γιατί οὔτε γλωσσολόγος εἶμαι οὔτε καὶ ὁ προφητικὸς ρόλος μὲρέσει. Μόνον θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃς νὰ σοῦ εἰπῶ φιλικὰ πῶς τέτοιος ἐγωισμὸς, νὰ πᾶιτῃς ἀπὸ τὸν Α ἢ τὸ Β νὰ φορμάρῃ τὴ σκέψιν σου μὲ τὸ καλοῦπι τοῦ τοῦ δίνετε, εἶναι βλαβερὸς. Γιατὶ ἔτσι ἀποκλείονται μερικὰ στοιχεῖα τοῦ ἂν δὲν εἶναι ποιητικά, ἔχουν ὅμως τὸ χάρισμα νὰ εἶναι ἀντικειμενικὰ καὶ πρακτικώτερα ἀπὸ τοὺς ποιητάς. Γι' αὐτὰ ἡ γλώσσα εἶναι μόνον μέσον, καὶ νομίζοντας πῶς δὲν μποροῦνε νὰ βιάσουν τὴν ἐξέλιξιν - ἢ καὶ ἔχοντας γι' αὐτὴ διαφορικὴ ἀντίληψιν ἀπὸ τὴ δική σας - συμμορφώνονται μὲ ὅ, τι σήμερον ζῆ καὶ γράφουν χωρὶς καμιά προσπάθειαν. Θέλουν νὰ συνεργαστοῦνε, μὰ τὴ συνεργασία τους δὲν τὴ θέλετε. Τὸ «μικτὸς» τὸ μεταχειρίζεστε ὡς συνώνυμον τοῦ ἀχαρακτήριστος. Καὶ ὅμως αὐτοὶ οἱ ἀχαρακτήριστοι θὰ μπορούσαν νὰ μᾶς

μάθουν πολλά. Τάχα δὲ φτάνει γιὰ Σας ἡ ἀρητικὴ τους στάσις, ποῦ περιορίζονται στὸ νὰ πολεμᾶνε τὴν καθρεύουσα ὅσο μποροῦνε; Γιατὶ θέλετε νὰ τοὺς ἐπιβάλλετε ψυχολογικὴ βία καὶ τοὺς ἀναγκάζετε νὰ κρηθθοῦνε τῇ φυσικότητά τους; Γιατὶ αὐτὸ θὰ εἴπῃ ὅταν τοὺς ζητᾶς νὰ συμμορφωθοῦνε μὲ τοὺς τύπους ποῦ ἔχετε παραδεχτῆ. Τοὺς εἶναι, τώρα τοῦλάχιστον, ἀδύνατον νὰ γράψουν ὅπως θέλετε καὶ πρέπει νὰ χάσουν πολὺν καιρὸ σὲ μιὰ περίοδον ὡς ποῦ νὰ κατορθώσουν νὰ Σας ἱκανοποιήσουν. Μὰ ὁ καιρὸς εἶναι πολὺτιμος. Γιατὶ δὲν τοὺς δίνεις ἐλεύθερες τίς στήλες τοῦ περιοδικοῦ Σου; Ἀφοῦ ἔχετε τὴν πεποίθησιν στὸ γλωσσικὸ Σας σύστημα, τόσο τὸ καλύτερο, μὴ διώχνετε τοὺς μικτοὺς, ἀφήστε τους νὰ συνεργαστοῦνε κι ἔτσι μὲ τὸν παραλληλισμὸ θὰ φανῇ ἑστέρα ἢ δική σας ὑπεροχὴ. Ἴσως ἴσως σιγὰ συνειθίσουν κι αὐτοὶ νὰ γράφουν ὅπως Σεις, χωρὶς ψυχολογικὴ βία. Γιατὶ τάληθινὸ, τὸ δυνατό καὶ τὸ μεγάλο τραβᾷ πάντα κι ἀφομοιώνει, καὶ τὴν εὐλικρίνεια καὶ τὸν πόνον δὲν μπορεῖς νὰ τοὺς τάρνηθῃς. Ἡ διαφορὰ εἶναι μόνον στὴν ἀντίληψιν. Αὐτοὶ νομίζουν πῶς τὸ ἔργο τῆς σημερινῆς γενεᾶς στὴ γλώσσα εἶναι νὰ χαλάσῃ μόνον, νὰ γκρεμίσῃ ἀπὸ τὴν καθρεύουσα ὅσο μπορεῖ περισσότερο, καὶ πῶς ἡ δημιουργία εἶναι ἔργο τοῦ μέλλοντος. Τὸ γλωσσικὸ ζήτημα τὸ νομίζετε λυμένο καὶ τώρα ἀπλώνετε τὴ ματιὰ Σας στὴν ἀναμόρφωσιν τῆς κοινωνίας. Σὲ τέτοιον ἀγῶνα θὰ ὠφελήσουν πολὺ τέτοιοι ἀντικειμενικοὶ ἐγκεφαλοὶ. Μιὰ μικρὴ ὑποχώρησις ἀπὸ μέρος Σου σχετικῶς μὲ τὴ γλωσσικὴ μορφή θὰ ὠφελήσῃ πολὺ τὸ γενικὸ ζήτημα καὶ ἐμμέσως καὶ τὸν ἴδιον γλωσσικὸ ἀγῶνα. Δὲν πρέπει νὰ διώχνετε κανένα, γιατί γιὰ τέτοια κινήματα κι ὁ πιὸ μικρὸς ἐργάτης μᾶς εἶναι πολὺτιμος.

Ἀκόμα δυὸ λόγια. Στὸ προχθεσινὸ μου ἔθρο πῆρα τὴν ἀποψὴ τοῦ Σκληροῦ καὶ ἀπ' αὐτὴν κύτταξα τὴ μορφωμένη νεολαία μας καὶ τὸ γιατί ἀποτείνεται σὲ μᾶς. Τέτοια ἀποψὴ ἔφερε ἀναγκαστικῶς κάποια μονομέρεια στὴν ἐρευνα κι ἴσως νὰ φάνηκε ἀδικος στὴν ὑπηρεσίαν ποῦ προσφέρουν μερικοὶ σοβαροὶ ἐπιστήμονες. Ἀλλὰ ἂν τυχόν, ὅπως τὸ ἐλπίζω, συζητηθῇ σοβαρὰ τὸ βιβλίον σου, τότε θὰ μπορέσω νὰ μιλήσω γενικώτερα καὶ πρὸ πάντων γιὰ τὸ σπουδαιότατον ζήτημα τῆς τακτικῆς.

Μόλις τώρα πῆρα τὸ τελευταῖον φύλλον τοῦ Νουμά. Σαθὲν κάτι γράφεις καὶ γιὰ τὸ ζήτημά μας. Σοῦ φάνηκε πῶς ἀδίκησα τοὺς δημοτικιστάς λέγον

τας τὸν ὀρίζοντά τους στενὸ. Γιὰ μένα πλατὺς πλατύτατος ὀρίζοντας εἶνε ἐκεῖνος ποῦ ἀγκυλιάζει ὅλη τὴν κοινωνία καὶ ποῦ στὴν περιοχὴ τοῦ εἰδικοῦ μελετηταί ἀναχωρῶντας ἀπὸ 'να φιλοσοφικὸν σύστημα ἐξετάζουν ἐπιστημονικὰ ὅλα τὰ φαινόμενα. Δὲν ἀρνοῦμαι πῶς καὶ ἡ φιλολογία προσπάθησε νὰ θίξῃ τὴν κοινωνικὴν μᾶς κατάστασιν (τὸ Τζαζέϊδι, οἱ Φυλλάδες τοῦ Γεροδήμου κ. ἄ.) καὶ στοὺς τόμους τοῦ Νουμά παρουσιάζονται πολιτικά, κοινωνικά καὶ ἐθνικὰ ζητήματα. Ἀλλὰ ἐκτὸς τοῦ ἔτι σπουδαιότατον ζήτημα τὰν ἄφρασαν μόνον ἐπεισοδιακῶς, τὰ περισσότερα π.χ. διακαισύνη, στρατός, πολιτικὴ διαρρυθρὰ, ἐξωτερικὴ πολιτικὴ κ. ἄ., μεταχειρίστηκαν τὴν περιγραφικὴν μέθοδον προτείνοντας τὸ πολὺ πολὺ ὡς μέσον θεραπείας τῆ γλώσσας. Σοβαρὰ, ἐπιστημονικὰ, συστηματικὰ δὲν τὰ ἐρεύνησαν ποτέ. Ἡ μεγάλη θετικὴ ἐργασία τῶν δημοτικιστῶν, ἡ σοβαρὴ, ἐπιστημονικὴ καὶ συστηματικὴ τους δουλειὰ εἶνε στὴ γλώσσα (γλωσσικὲς καὶ λογογραφικὲς μελέταις κι' ἀπάνου ἀπ' ὅλα ἡ ποίησις) καὶ κάπως καὶ στὴν παιδαγωγικὴ. Στὴν ἐργασίαν τους ὡς κέντρο μένει πάντα ἡ γλωσσικὴ ἰδέα - ἡ πρώτη καὶ σπουδαιότερη ἀφορμὴ τοῦ γενικοῦ κακοῦ, ὅπως καὶ πάλι τονίζεις. Ἦ γὰρ σαυτὴ συγκεντρῶνουντι: τὰ λοιπὰ ζητήματα, μαυτὴ πρέπει νὰ ἐξηγηθῶνε καὶ μαυτὴ νὰ γιαιτρεφθοῦν. Μιὰν ἀντίληψιν ἐντελῶς ἰδεολογικὴν ποῦ μᾶς ἀποξενώνει ἀπὸ τὴν πραγματικότητα καὶ μᾶς κάνει ἀνεδαφικούς. Πιθανόν σὲ πολλὰς λεπτομέρειας νὰ χῶ ἀδικο, αὐτὲς ὅμως δὲ μᾶς ἐνδιαφέρουν καὶ πολὺ. Ὅ, τι κυρίως πρέπει νὰ ἐξετασθῇ εἶνε αὐτὴ ἡ κεντρικὴ ἰδέα: εἶνε ἡ γλώσσα ἀρχὴ τοῦ κακοῦ ἢ ὄχι; Μὰ γι' αὐτὸ εἶνε ἀνάγκη νὰ συζητηθῇ σοβαρώτατα τὸ βιβλίον τοῦ Σκληροῦ. Γιατὶ ἂν ἡ γνώμη σου ἀποδειχθῇ σωστὴ, τότε ἀναγκαστικῶς πρέπει νὰ ἀλλάξῃ καὶ ἡ τακτικὴ μᾶς. Γιατὶ ἀπ' αὐτὴ ἐξαρτᾶται τὸ πᾶν. Μὲ τὴν ἀναβολὴν δὲ θὰ παύσωμε τὸ μοιραῖον. Ὅ, τι θὰ μᾶς ἀναγκάσῃ ἴσως ἡ πραγματικὴ νὰ κάνωμε δεύχοντάς μᾶς ἀργὰ ἢ γρήγορα ὁλοφάνερη τὴν πλάνην μᾶς, καλύτερα νὰ τὸ κάνωμε τώρα. Ἔτσι δὲ χάνομε πολὺτιμον χρόνον.

Σχετικῶς μὲ, τι λές γιὰ τοὺς ἐργάτας θραῦ πῶς πρέπει νὰ ξεχωρίσωμε πάντα τὸ ἄτομον Φαρδύλλης, Γιάνναρος ἢ δὲν ξέρω ποιὸς ἄλλος, ἀπὸ τὸ μεγάλον ἐργατικὸν ζήτημά μας. Ἀν πάλι γελᾶσθῃς καὶ αὐτὸ τὸ σημεῖον, τότε τὸ καλύτερον, ὁμολογῶντάς τὴν πλάνην μου νοιώθω διπλῆ χαρὰ.

Δικός σου

A. ΝΤΕΛΙΟΣ

πῆ νάνεθῶ στὸ τραπέζονίδον τῆς χειρουργικῆς, γιὰ νὰ μὲ χειρουργήσῃ, θὰ πᾶω μὲ περισσότερη χαρὰ παρὰ ποῦ πῆγα ποτέ μου. Ἐχῶ μεγάλη μεγάλη μπιστοσύνη σ' ἀφτόνε. Νὰ σὰς πῶ κιόλας, ἀρχίζω πᾶ νὰ γνωρίζω λιγάκι τὸν κόσμον καὶ μάλιστα τοὺς γιαιτρούς. Νὰ ξέρατε πῶς ψάχνει, πῶς γυρίζει, πῶς πολεμᾷ, ὅλα πάντα νὰ τὰ κριθολογήσῃ. Ὁ κ. Σεβιλᾶς εἶναι ἄθροπος εὐλικρινός, λοιπὸν ἐξυπνος, λοιπὸν καὶ πιδέξιος, γιατί ἀφτὰ πάνε μαζί τὸ ἓνα μὲ τὰ ἄλλα. τέτοια γνώμη ἔχω. Νὰ σὰς ὅμως ποῦ βάλθηκα τώρα καὶ γῶ νὰ κάνω τὸ φιλόσοφον, ἀπαραλλάχτα σὰν τὸν ἀφέντη. Μὰ δὲν εἶμαι ἄξιος κι ἀλλοῦ δρόμου. Ἀσκημα δὲν κοιμήθηκα. Πάντα ἐμὸς ἐξυπνῶ μὲ τίς φαγοῦρες μου ὑστερὶς ἀπὸ τρεῖς τέσσερεις ὥρες ὕπνον, καὶ μιὰ μισησὴ ὥρα ἢ καὶ δυὸ μὲ πιάνονε οἱ ἀνησυχίες. Ὁ Σεβιλᾶς μοῦ λέει πῶς μοῦ προέρχεται ἀπὸ τὴ φούσκα καὶ γιὰ τίς φαγοῦρες πρέπει ἀκόμη νὰ περιμένωμε λίγο καιρὸν, γιὰ νὰ δοῦμε τί πράγμα εἶναι. Δὲν εἶμουνε διόλου κουρασμένη σήμερον τὸ πρῶτον σηκώθηκα στὶς ἔντεκα, μὲ πολλὰ πολλὰ κίφιν. Νοιώθω τόντις σὰ νὰ μὴν εἶχα φούσκα διόλου. Δὲν ἔχετε ἰδέαν πόσο μὲ ἀναπάθει νὰ μὴν πονῶ, τί ἀνάσα ποῦ μοῦ εἶναι, καὶ τί χαρὰ νὰ μὴν πονῇ κανεὶς, ὅταν πόνεσε τόσο πολὺ. Κι ὅλοι σὰς τὸ

ξέρω πῶς μαζί μου θὰ χαρήτε, γιατί τὸ βλέπω κι ἀπὸ τὰ γράμματα ὅλης τῆς ἀγαπημένης μου φαιμελιάς πῶς κατακαρδα μὲ λυπάται. Ἡ θερμοκρασία μου τὸ πρῶτον, 36°4' τὸ νερὸ καθαρίον καθαρίον καὶ μόνον μιὰ κενωσιὰ, πολὺ καλὴ. Μὰ ἡ ὄρεξιν, νὰ σὰς πῶ περιφάνη δὲν εἶτανε. Τὸ πρῶτον, στὶς ὀχτώ, ἤπια ἓνα μεγαλοῦτσικον πιάτον σούπα, γιατί τσικολάτα πᾶ δὲν μπορῶ. Τὸ μεσημέρι πάλι σούπα, μὰ κρέας, ἀδύνατον! Εἶχε κι ἀντίδια, ποῦ μοῦ τᾶστελε πῆτηδες ὁ καλὸς μᾶς ὁ Σεβιλᾶς. δὲ μοῦ στρέγανε. Θερμομετρήθηκα τὴ στιγμὴν ποῦ σὰς γράφω, 37°2'. βλέπετε πῶς ὅλα σφαινοῦνε. Οἱ 38°2' φέσ τὸ βράδι θάνατον γιατί ἐρχόμενον ἀπὸ τὸ βυθιον γράφημα, κ' εἶχα τὸ πρῶτον 37°. Θὰ πῶ τὸ σαγάκι μου μὲ γούστο ἢ ὄρεξιν σὰ νὰ νοίγη. Στὸ δευτερον μοῦ εἶχα βίξιντες καὶ κουβεντιάσαμε νῆστιμα νῆστιμα μ' ὅλες μου τίς τρεῖς νοσοκόμας. Καλὸ μοῦ ἔκαμε, καὶ φαίνεται πῶς ἡ διεφύτριντα ἔτσι δὲν πηγαινέ σ' ὄλους τοὺς ἀρρώστους. Οἱ δούλοι μοῦ λένε πῶς πρῶτον τους φορὰ τίς βλέπουνε καὶ τίς τρεῖς τῶση ὥρα μὲ τὸν ἴδιον ἀρρώστο. Ἐγὼ τὸν καμαρώνω ἀφτὸ καὶ τοὺς δηγῆθηκα τὰ παιδικήσια μου τὰ χρόνια. Πολὺ τους συγχίνεσε. Μὰ ἐγῶ, καὶ μαζί τους σὰν εἶμαι, πάντα εἶμαι μαζί σας.

Δὲν ξέρω. Ἴσως ἐκεῖνον τὸ μέρος ὅπου εἶπε γιὰ τὸ Σεβιλᾶ, ἴσως νὰ μὴν ἔρεσε τοῦ Ἀντρέα μὲ τὸ παραπάνω. Μὰ δὲν καταλαβαίνω τίποτις ὁ ἄθροπος ἀπὸ τὰ ἴδια του τὰ ψυχολογικὰ. Σὰν ἀγαπᾶς, ἀκόμη καὶ χωρὶς νὰ τὸ ὑποψιάζεσαι, ἄθροπος εἶσαι, θὰ ζουλέψῃς, ἢ κερδία σου, ἂν ὄχι τὸ ματακι σου, κάπως θὰ στραβοκοιταξῇ. Ἐκεῖνος μόνον τὸ παρατήρησε. Μπορεῖ μονάχα μὲσα του νὰ εἶπε πῶς σὰ νὰ μὴν εἶτανε ταχτικὸν ταχτικὸν νὰ φροσιῶνετα: στοὺς ἄλλους ὅπως καὶ σὲ λόγον του ἡ Κατινούλα. Τὰξιν γυρίζει κι ὁ ζουλιάρης. Συχνὰ ὅμως σὲ τὰ πόδαθὰ μᾶς ψιθυρίζουνε πολλὰ ποῦ δὲν τὰ μεταφράζουμε σὲ λέξεις, καὶ ἄφραστα καὶ μισόθολα σὰν τὰ τρυφερὰ ἐκεῖνα τῆς θάλασσας τὰ λουλούδια, ποῦ κάποτες ἀνεβαίνουνε δυὸ τρεῖς τους φύλλα ὡς τὴν ἀπανωσιὰ τοῦ νεροῦ, κι ἄξαρνα σου φανεράνονε ἄγνωστους σου πάτους ζωντανούς, κάποτες παλε ἀόρατα ζοῦνε στὰ κάτω ἢ μαραινούντι καὶ χανούντι, σκοτεινά. Ἔτσι καὶ τὴ στιγμὴν ποῦ λέμε τῶπαθε ὁ Ἀντρέας. Πῆρε τὴν ἀνάσα του κι ἀφτὴν σὰν τὴν Κατινούλα. Βάρους σου πῆφτει ἀπὸ τὸ στῆθος, ἄμα ἔδῃς λιγάκι νὰ ἡσυχάζῃ τὰγαπημένο πλάσμα ποῦ ἔχτες ἀκόμη πονοῦσε. Τότες οἱ κουβεντες οἱ ἀπλοϊκὲς, οἱ λεπτομέρειες, οἱ μωρολογίες, ὅλα σὲ διασκεδάζουνε, ὅλα